

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

LUBUSKIE

4675

1. Obiekt

BASZTA WIĘZIENNA (PROCHOWA)

395p

2. Czas powstania

XIII/XIV w.

3. Miejscowość

STRZELCE
KRAJEŃSKIE

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

ul. Nowa Brama
66-500 Strzelce Krajeńskie

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo gorzowskie
gmina Strzelce Krajeńskie
pow. STRZELCE-DREDEŃ

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Friedeberg
(Turmstrasse, Neue Turn)

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo zielonogórskie
powiat Strzelce Krajeńskie

8. Właściciel i jego adres

Urząd Miasta i Gminy
Al. Wolności 48
66-500 Strzelce Krajeńskie

9. Użytkownik i jego adres

Przeds. Gospodarki Komunaln.
i Mieszkaniowej
ul. Gorzowska 15
66-500 Strzelce Krajeńskie

10. Rejestr zabytków

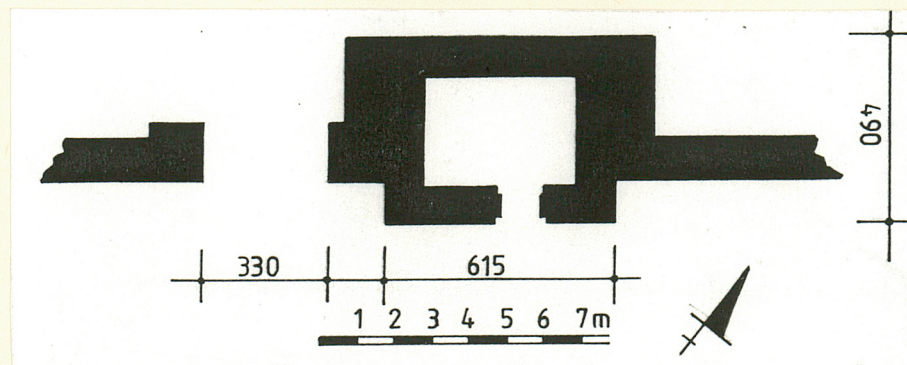
Nr 27/76 data 23.10.1976
kolej-160/61 16.03.1961

1.

kon. XIX w

Sytuacja

Baszta Więzienna (Prochowa) usytuowana jest w północno-zachodniej części Strzelec Krajeńskich, w obrębie średniowiecznych murów miejskich, opasujących teren Starego Miasta. Długość pierścienia murów wynosi 1640 m. Proste odcinki długości 27-56 m (w wyjątkowych wypadkach dłuższe - np. po stronie wschodniej) rozdziela 36 baszt półotwartych (tzw. czatowni). Mury wzniesione są z głazów narzutowych, spajanych silną zaprawą wapienną; zwieńczone nie w postaci warstwy ceglanej, dodanej w późniejszym okresie. Bezpośrednio przy murach biegnie gruntowa uliczka (ob. Forteczna). Brama Więzienna zamyka wyjazd z pierwotnej części układu urbanistycznego w kierunku ulic Wiejskiej, Strzeleckiej i Okrężnej. Dojazd z Rynku do Baszty Więziennej ulicami Sienkiewicza i Nowa Brama. W odległości ca 5 na południowy-wschód od baszty znajduje się budynek mieszkalny.

Materiał, technika, konstrukcja

Posadowienie - obiekt osadzony na ławach fundamentowych z kamieni polnych, spojonych mocną zaprawą wapienną; głębokość osadzenia nierozpoznana z uwagi na konieczność przeprowadzenia stosownych odkrywek architektonicznych. Cokół baszty architektonicznie nie wyodrębniony.

Sciany obwodowe (grubość w przyziemiu ca 85 cm) w dolnej części (po stronie miejskiej do wysokości ca 550 cm, po stronie zewnętrznej do ca 750 cm) murowane z kamieni polnych na zaprawie wapiennej (spoinowanie wtórne z zaprawy wapienno-cementowej). Kamienie w układzie warstwowym z domieszką niewielkich otoczaków i okrzeseł w fugowaniu. Górna część baszty murowana z cegły ceramicznej (wymiar 27-28,5 x 13-13,5 x 8,5-9,5 cm) na zaprawie wapiennej; watek murów wendyjski. Wieniec murów nadbudowany cegłą o standardowych rozmiarach.

Hełm baszty murowany z cegły ceramicznej na zaprawie wapiennej; watek główkowy, krzyżowy. Hełm wieńczy metalowa sterczyna z chorągiewką.

Drzwi - w obrębie pierwszej kondygnacji, po stronie miejskiej, umieszczony niewielki otwór drzwiowy o wysokości ca 130 cm, przesklepiony nadprożem w formie czteroodcinkowego łuku. Obramienie otworu drzwiowego wykonane z cegły ceramicznej w układzie wiązanym

(najlepiej widać na planie i w przekroju - rysunek 1)

pozwalają datować mury miejskie Strzelec Krajeńskich na przełom XIII i XIV w. W technice rozplanowania i budowania tych umocnień widoczne filiacje brandenburskie. Panoramy M. Meriana (1. poł. XVII w.) i D. Petzolda (pocz. XVIII w.) w miarę dokładnie przedstawiają wygląd murów i dość umownie bram i baszty (precyzyjniejszy jest rysunek Petzolda). Pierwotnie miasto zabezpieczone było

- oprócz murów - dwoma biegami fos (od strony jeziora łączącymi się w jednym nurt) i wałami. Umocnienia te rozpoczęto plantować w 1730 r. poczynając od otoczenia Bramy Gorzowskiej, gdzie zlokalizowano plac ćwiczeń i ujeżdżalnię dla garnizonu. W sześć lat później w miejscu zniwelowanych wałów założono ogrody. W XIX w. część półotwartych baszt murów miejskich została przystosowana do celów mieszkalnych

Opisywana baszta jak wynika to z opisów zamieszczonych na w/w panoramach miasta już w XVII w. służyła jako więzienie (stąd pierwotna nazwa). Od końca XVIII w. mieścił się tu magazyn prochu (stąd naz-

(najlepiej widać na planie i w przekroju - rysunek 1)

<p>14. Kubatura</p> <p>ca 370 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ca 35 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>baszta obronna</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>obiekt nieużytkowany</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>W 1990 r. przeprowadzono remont obiektu (wymieniono m. in. materiał budowlany w koronie murów, wzmocniono ściany).</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Ogólny stan zachowania obiektu dość dobry. Nieznaczna korozja powierzchniowa części cegieł.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>- Obiekt w rejestrze zabytków, podlegający prawnej ochronie, wymagający z pełnej ochrony konserwatorskiej. Zaleca się bezwzględne zachowanie stanu istniejącego. Co kilka - kilkanaście lat wskazane remonty bieżące.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

22. Biblioteka

C. Treu, Geschichte der Stadt Friedeberg in der Neumark und des Landes Friedeberg, (wyd. II P. Müller), Friedeberg 1928.

H. Wittlinger, Untersuchungen zur Entstehung und Frühgeschichte der neumärkischen Städte, (W.) Die Neumark, Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Neumark, Hft. 8, 1932.

J. Siedler, Märkischer Städtebau in Mittelalter, Berlin 1914.

B. Kozińska, Plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego strefy ochrony konserwatorskiej, Poznań 1984.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Reprodukcja mapy topograficznej miasta z końca XIX w. wg negatywu nr sygn. 1915 z Prac. Fot. PKZ S. A. Szczecin

24. Uwagi różne KARTA EHIO .A NR 481

25. Opracował

tekst mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.
imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.
imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.
imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów WKZ Gorzów Wlkp.

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

Państwowa Służba Ochrony Zabytków
ODDZIAŁ WOJEWÓDZKI
ul. Jagiellończyka 8
66-413 Gorzów Wlkp.
tel./fax 223-612, 215-295

Wojewódzki Konserwator Zabytków
mgr Władysław Obiedziński
1.12.1995

27. Załączniki

2 wkładki szczegółowe

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
S T R Z E L C E K R A J E N S K I E	BASZTA WIĘZIENNA (PROCHOWA)	tekst, sytuacja, fotografie

c. d. rubr. nr 12 - Baszta Prochowa funkcjonująca do 1859 r.). W 1783 r. przebito przejście w murze obok Baszty Więziennej, które miało komunikować miasto z przedmieściami w wypadku pożaru (bramę nazwano Pożarową). W 1821 r. przejście to przekazano do ruchu otwartego, tworząc tzw. Nową Bramę. W latach 1900-1910 Brama Więzienna została poddana gruntownemu remontowi (usunięto ubytki cegieł i fugowania).

Brama Więzienna jest budowlą gotycką o typowej dla tego typu obiektów architekturze; czytelne filiacje brandenburskie.

c. d. rubr. nr 13 - Zawieszone są tutaj jednoskrzydłowe drzwi deskowe, na zawiasach hakowo-pasowych, zamykane metalowym wrzeciądzem i kłódką. W obrębie II kondygnacji, po tej samej stronie baszty, w prostokątnej, płytkiej niszy przesklepionej odcinkowym nadprożem, umieszczony smukły otwór wyłazu, przesklepiony pełnołukowym nadprożem. Zawieszone są tutaj jednoskrzydłowe drzwi deskowe, na zawiasach hakowo-pasowych. Stolarka drzwiowa obiektu jest XX-wieczna.

Okna - II i III kondygnację obiektu doświetlają niewielkie, prostokątne, szczelinowate otwory (ca 15 x 40 cm), nie zabezpieczone stolarką.

Podłogi - w obrębie przyziemia obiektu podłóże gruntowe, utwardzone gliną. Na wyższych kondygnacjach podłogi deskowe.

Stropy - pierwsza i druga kondygnacja obiektu nakryte drewnianymi, belkowymi stropami nagimi.

Komunikację pomiędzy kondygnacjami obiektu zapewniały pierwotnie drewniane drabiny.

Rzut

Obrys przyziemia baszty prostokątny (długość ściany północno-zachodniej 820 cm, ściany południowo-wschodniej - 615 cm; głębokość obiektu - 490 cm). Front budynku zwrócony w kierunku Starego Miasta, ku południowemu-wschodowi. Jedyne wejście do wnętrza baszty umieszczone w ścianie południowo-wschodniej.

Bryła

Baszta Więzienna w części dolnej ma formę prostopadkościanu stojącego (do wysokości ca 850 cm), a w górnej spłaszczonego walca o podstawie silnie spłaszczonej elipsy. Obiekt wieńczy stożkowy, spłaszczony w osi NE - SW, hełm. Wysokość całkowita obiektu ok. 1700 cm. Baszta ma podział trzykondygnacyjny; w otoczeniu stożkowatego hełmu platforma widokowa, otoczona murkiem (ca 50 cm) korony ścian. Brak podpiwniczenia.

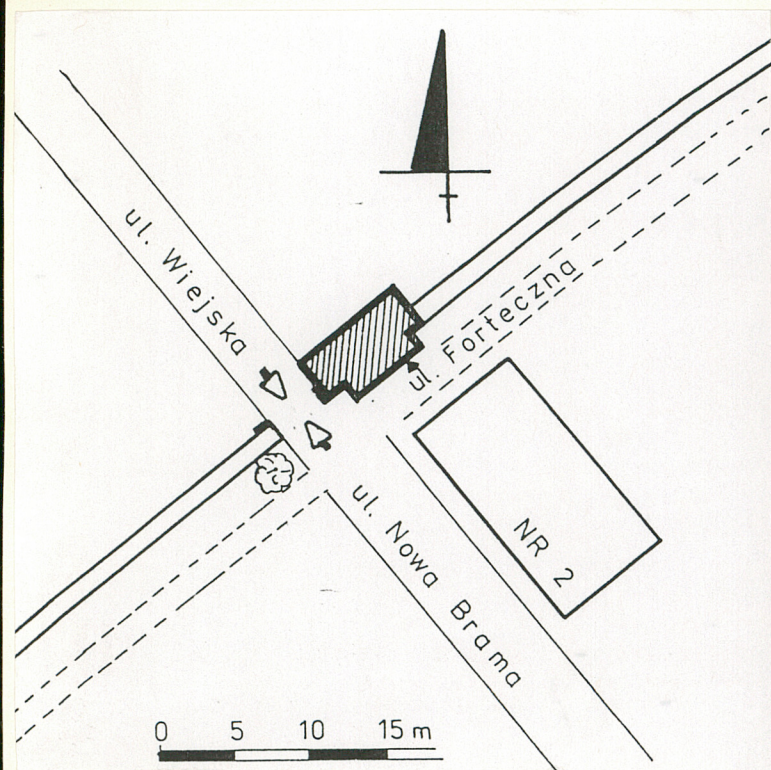
Elewacje

Architektoniczny wyraz obiektu kształtuje w zasadniczej mierze forma bryły, wywodząca się z kręgu pomorsko-brandenburskiego gotyku.

Wkładkę założył: mgr. Cezary Nowakowski, BSiDK. Szczecin, grudzień 1995 r.
(imię, nazwisko, data)

c. d. wkładka nr 2

Miejsce przechowywania negatywów: WKZ...Gorzów...Wlkp...

2.

3.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
S T R Z E L C E K R A J E N S K I E	BASZTA WIĘZIENNA (PROCHOWA)	tekst, fotografie, spis fotografii

c. d. rubr. nr 13 - Elewacje budynku nie tynkowane, zróżnicowane rodzajem budulca. W górnej części liczne otwory po maczulcach. W elewacje północno-zachodniej, na osi, w obrębie dolnej części partii ceglanej-blendy w układzie triforalnym, przesklepione pełnołukowo. Brak detalu architektonicznego.

Wnętrze - w obrębie każdej z kondygnacji po jednym pomieszczeniu.

Instalacje - brak instalacji technicznych.

Spis fotografii:

1. Widok Baszty Więziennej od strony południowo-wschodniej
2. Widok obiektu od strony zachodniej
3. Elewacja północno-zachodnia
4. Widok obiektu od strony północno-wschodniej
5. Drzwi w elewacji południowo-wschodniej
6. Wyłaz na II kondygnację w elewacji południowo-wschodniej

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, grudzień 1995 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: WKZ Gorzów Wlkp..

4.

5.

6.